

מסביב יהום הסער

הגמוניה וריבוי - תערוכת העשור הראשון באמנות, שמוצגת במשכן לאמנויות בקיבוץ עין-חרוד, מצליחה ללכוד את רוח הזמן ההיסטורית והדרמטית של קום המדינה. על אף שהימים היו ימי שלטון מפא"י הבלתי-מעורער והיישוב כולו היה מגויס למלחמת הקיום, לכניית הארץ ולקליטת העלייה, מתברר שהיה גם מקום לאמנות ולאמנים. כתבה חמישית ואחרונה בסדרה

מות החייל, מרסל ינקו

עבודה של לאה ניקל

חגית פלג-רותם
hagitp@globes.co.il

עבודה של משה גת

ריה (בניית המשכן לאמנות עין-חרוד, המויואון השלישי בארץ, מיטיבה לייצג זאת), כותבים האוצרים.

תחילתו של הציור החברתי

חלוקת המויואון לחללים המקיפים את המבואה המרכזית מאפשרת לעבור בין החורים ברצף, אך החללים מייצגים קיטועים בין קבוצות אמנים ונושאים שהעסיקו אותם. בצד אחד "אמני הקיבוצים" ועולמם המסתגר, בצד שני אמני "אופקים חדשים" בציור מופשט אקספרסיבי. באחד החדרים "לדי שץ", קבוצת יעד שפעלה יחד, ובה האחים והרה

את האוכלוסייה היהודית בארץ: ימים של התמודדות עם שינוי, מצוקה וקונפליקטים; עשור של צנטרליזציה מדי-נתית נחושה וגורפת, המעצבת זהות 'ישראלית' לאומית קולקטיבית, כותבים האוצרים. במבט מהיום, מרחק הזמן צובע הכול באור רומנטי, מתרפק, ומטשטש את הרחיפות המגויסת שאפפה את השנים ההן. לא קשה לרמות שהשקט הזה הוא בן דמיון תה של התקופה האיריאולוגית, האיריאליסטית, הטרום-טכנולוגית. היום, כשהכול בהול, דחוף ומיידי, מתנהלים לים החיים תחת צלצולו של פעמון אדוקה וירטואלי, הקורא לנו להזדרז, כי הדבר הבא כבא כפתח. ואילו אז, כך נראה, הייתה יותר סבלנות. החיים זרמו בקצב הטבעי שלהם, ולאמנות היה מקום ותפקיד חברתי, לא רק אסקפיסטי.

מבט על מרקמו העשיר של העשור הראשון אינו יכול להתעלם מהתשתית שהונחה כאן עשרות שנים קודם לכן על-ידי היישוב הישן והקהילות הספרדיות שהיוו את

אולי אלה ימי הקיץ החמים ואולי זה המיקום בלב הקיבוץ, אבל תחושת השקט העמוק השורר על המשכן לאמנות בעין-חרוד, בו מוצגת תערוכת העשור הראשון באמנות הישראלית, מזכירה את השנים בהן עוסקת התערוכה. האור הטבעי המאיר את עבודות האמנות - כחלק מתכנון הבניין שנחנך באוקטובר 1948 - תורם לאווירה הלא מתחכמת, כאילו צעדנו לתוך בועת זמן ונקלענו למציאות זכורה וירדועה, אך אחרת. לאווירה הזו אחראים בעיקר אוצרי התערוכה, שהעניקו לה את הכותרת "הגמוניה וריבוי, 1948-1958", היסטוריון האמנות גרעון עפרת וגליה בר-אור, מנהלת המשכן לאמנות. בעבודתם הם מצליחים ללכוד את רוח הזמן ולהעביר את ה"סיפור" של אותו עשור היסטורי ודרמטי, מבלי להתלהם. זוהי התערוכה השישית והאחרונה בפרויקט תערוכות ששת העשורים, לרגל שנת ה-60 למדינה. בשבוע הבא, 12 בספטמבר, ייערך אירוע חגיגי לציון התערוכה, שנפתחה בתחילת אוגוסט.

עשור של אופקים חדשים

הרעיון שמאחורי הכותרת מעיד על ריבוי הקולות באמנות, על אף שמדובר בתקופה הגמונית, ניה, שבה שלטה מפא"י ביד רמה והיישוב כולו היה מאוחד במשימה הלאומית של שיקום הארץ ובנייתה, קליטת העלייה והקמת מוסדות המדינה. "הכותרת 'הגמוניה וריבוי', הבאה לתאר עשור עשיר באירועים, טעון בקונפליקטים וחדור במאמצים לבניין אומה, מרמזת על תיקון - פעולה מודעת לחשיפת הממדים האלטרנטיביים והביקורתיים, הסמויים והמודחקים, שפייעמו בשולי מערכת התרבות בשנות ה-50.

"חשיפת ה'ריבוי' מבקשת ליצור איזון, לאתגר את הקו נצנונו ואולי אף לערער עליו", מסבירים השניים. במי "הגמוניה" הם מתייחסים לא רק למפלגת השלטון, אלא בעיקר לקבוצה השלטת באמנות בארץ באותה תקופה, "אופקים חדשים", בראשותו של יוסף זריצקי ולצדו אביגדור סטימצקי ויחזקאל שטרייכמן. אלה שהתייחסו לאמנותם כמודרניזם אבסולוטי, נקי מהשפעות חברתיות וסביבתיות, אך לא הכחישו את זיקתם החזקה לארץ.

"העשור הראשון הוא תקופה של עלייה המונית - ניצור לי שואה מאירופה ויהודים ממדינות ערב - ששילשה

